

Pál-Lukács Zsófia: „Berta Zsolt, a kortárs irodalom tetszés szerint megkerülhető alakja, a legkisebb magyar.” Interjú Berta Zsolt íróval

„Inkább ledobni szeretnék dolgokat, nem pedig szerezni” – vallja az alábbi interjúban Berta Zsolt író, dalszerző, előadó, 2022-től a Petőfi Irodalmi Ügynökség Kárpát-medencei Igazgatósága által szervezett KMI 12 program második évadának szerzője, akivel belesodrótunk egy életfilozófiai kérdéseket is tagláló beszélgetésbe. Természetesen beszéltünk irodalomról is, jelenlétről, írásról mint életformáról. Így jutottunk el olyan életigazságok megfogalmazásához, melyeket helyette nem mondhat el senki.

A Petőfi Irodalmi Ügynökség Kárpát-medencei Igazgatósága által szervezett KMI 12 programjában a második évad szerzői között szerepel a neved. Milyen lehetőséget látsz a programban? Fontos számodra az életműved népszerűsítése, illetve mit szeretnél megmutatni alkotásaid révén a tágabban értett olvasóközönségnek?

Bármi olyasmit művel az ember, ami emberekhez szól, örömmel veszi, ha el is jut hozzájuk. Ha ehhez segítséget kap valaki, az már eleve juttatás, honor, hiszen ezek a technikák, a reklám, fellépések lehetősége, publikáció, médiaszereplés, a művek ilyen-olyan feldolgozása egyrészt drága holmik, másrészt kapcsolatrendszer kell hozzájuk. Az írás önmagában ezeket az anyagi lehetőségeket nem termeli ki, sőt, hogy pontos legyek, az írók megélhetésének töredékére sem elég. Akkor sem, ha neves íróról beszélünk, ők is a járulékos dolgaikból képesek fenntartani magukat, családjukat, vagyis a fellépésekből, író-olvasó találkozókból, előadásokból, adaptációkból, sokan a jól csengő nevük által prosperáló íróiskoláikból. Ezt értik az alatt, ha azt mondják, a piacról élnek, nem pedig a könyveik után járó részesedést és jogdíjakat. Egy irodalomtudóst, illetve könyvkiadót idézek: „az írók soha nem voltak annyira kisemmizve, mint manapság”. Csak gondoljunk bele: a könyv bruttó árából az író öt-tíz százalékot kap, a kereskedő ötvenet. Nagyjából. Az író legfeljebb egy könyvvel számolhat évente, a kereskedő százezerrel. Nagyjából. A kiadónak sem marad a negyven százalékából semmi, hiszen ő fizeti a könyv összes előállítási költségét. Neki is maradnak a pályázatok, támogatások, esetleges szponzorációk. Lehet még matekozni, de a végeredmény akkor is az, hogy a kereskedő szépen megél a könyvszakmából, a kiadó éppen hogy, az író meg nagyon szerényen sem. Aztán itt a legutóbbi konstrukció, hogy a kereskedők felvásárolják a kiadókat, és akkor ott azonos a tulajdonosi kör. Ezzel piaci értelemben még nehezebb helyzetbe hozzák a külsős kiadókat. A politikát most hagyjuk ki, mert úgy tényleg sosem lesz vége. De értem én, ilyen a Capitaly. Aki nyerni akar, az játsszon, fogja a dobókockát és gurítson is. De most az a helyzet, hogy kiadóknak és terjesztőknek nincsen dobókockájuk, azt az írók adják oda nekik, hogy mehesen

a játék, amiben ők nem vesznek részt. Pár év múlva pedig, amikor már elkopott, visszakapják a dobókockájukat. Vagyis a könyvüket, na, megint belebonyolódtam egy hülye hasonlatba. Az írás jelenleg nálunk nem a Capitaly része, az olyan terápiás foglalkozás a lúzereknek, amivel elbélélődhetnek a pályán kívül, hogy ne legyenek útban.

Szóval a minimális írói egzisztenciához segítség kell, például a KMI 12 is. Tizenkettő. Az nagyon kevés a sok ezer íróhoz képest, ahogy a tényleg komoly segítséget nyújtó különböző ösztöndíjak is, amelyet már magam is élveztem. Ezen a kevés támogatáson, pályázati pénzekon, egyebeken marakodik folyton az íróársadalom egy része, ami nagyon szomorú látvány. Én már nem nyilatkozhatok a témában, mivel a kedvezményezettje voltam egy ilyennek. De már nem vagyok. Most meg azért. Ha kedvezményezettként bírálod a támogatási rendszert, akkor azt kapod meg, hogy mért járatod a szád, hisz te kapsz. Ha akkor, amikor még szóba sem került, hogy kaphatsz valamit, akkor nyilván irigységből pofázol, amikor megvonják, akkor meg sértettségből. Nagy szerencse, hogy sosem érdekelt, és nem is nyilatkoztam erről. Na, jó, néha elengedtem egy viccet egy-egy állami díjazottal kapcsolatban. Most a meg KMI 12-nek vagyok az idei tagja, ami, mint mondtam, szintén nagy segítség. Sok ilyenre lenne szükség, főleg a fiataloknak, akik még hajlamosabbak a zord körülmények miatt feladni akár azt is, amiben tehetségesegek.

Mi is volt a második kérdésed? Ja, hogy fontos-e számomra az életművem népszerűsítése. Hát... fontos, persze, de nem mindenáron. Én is örülök a sikernek, jól esik, ha tetszik, amit csinálok, meg minden, de nem gondolom olyan nagyon jelentősnek, hogy éppen engem olvasson az a kevés olvasó, akin meg kell osztozni ennyi sok szerzőnek. Ez nem szerénység vagy ilyesmi, egyszerűen olyan reménytelennek látszik, mint egy lottónyeremény. És hát én sem tudom megmondani, mi az élet értelme, vagy miképpen tanácsos élni, úgyhogy nem érzem magam kötelező olvasmánynak. Sőt, gyakran félek, hogy lebukok ezzel a számomra nagyon élvezetes játszadozással, jórészt marháskodással, amit irodalomnak adok el. Simán beírtam egy fülszövegbe, hogy Berta Zsolt, a kortárs irodalom tetszés szerint megkerülhető alakja. De barátom és szerkesztőm kihúzta, azzal, hogy olybá tűnhet, mint a sértettség beszélne belőlem, mert úgyis kitalálják, hogy ezt én írtam. Pedig csak hülyéskedtem, mert annyi megkerülhetetlen íróval találkoztam fülszövegekben, hogy még, én meg semmiképpen sem szeretnék útban lenni. Ahogy sértettnek tűnni sem, hiszen olvasóim száma a legvadabb elképzeléseimet is meghaladja. Oké, nem voltak nagyon vadak ezek az elképzelések. Nem vagyok ambiciózus alkat, már az iskolában is a szememre hányták. Szavalhatok egy dalt az új lemezemről?

Választanék egy címet (hogya ilyet szabad)

Ami halálom után mindörökre a nevemhez hozzáragad

Nem túl gögös, nem túl szerény, kicsit édes, kicsit fanyar

Hadd legyek én Berta Zsolt, a legkisebb magyar

A legkisebb, de magyar, így talán beférek

A jobb és a bal pitvarba is. Magyarul: belétek. Magyarul, belétek.

A Kalef című közismert regényedet Varsóban is bemutatták. A KMI 12 program keretében részt vettél már hasonló külföldi programon? Hogy érzed magad ezeken az író-olvasó találkozókon, fesztiválokon? Fontosnak tartod az író-olvasó közötti kapcsolatteremtést vagy jobban szeretsz kívülálló maradni?

A KMI 12 keretében nem voltam külföldön. De voltam már ilyenek, Varsóban és Krakkóban is. És persze igricként gyakran szerepelek külföldön, határon túli magyarok köreiben persze, mivel magyarul énekelem a dalaimat. Jól érzem magam az író-olvasó találkozókon is, már csak az utazás és a szabadság miatt is. De igen, jobban szeretnék távolságot tartani, ha irodalomról van szó, szerintem az írás és az olvasás is magányos dolog, és maga a könyv az érdekes, nem

pedig a róla való beszélgetés. Azért lettem író, hogy ne kelljen beszélni. Na, de komolyan: megértem, hogy az emberek kíváncsiak arra az alakra, aki írta azt, ami nekik tetszik, aki azt a világot teremtette, amibe belecsöppentek, ahol lakhattak egy ideig, amiben jól érezték magukat. Aki meg nem érezte jól, vagyis nem tetszett neki, az úgysem jön el. Szóval nem zárkózom el, szívesen állok rendelkezésre, és az is előfordul, hogy különösen jó beszélgetés kerekedik ki egy ilyen találkozából. De ahhoz idő kell és összpontosított figyelem egy-egy emberre. Én nem követelem meg a kizárólagos figyelmet, mert tudom, hogy mindenkinek kevés az ideje, az energiája, a forrásai, és hogy ezzel kell dolgozni, ami van, de azt nem szeretem, amikor összeültetnek több íróat egy asztal mellé, aztán fél órában egy füst alatt elintézik őket. Mondom, nincs ellenemre, lenyomom azt is, de tudom, hogy abból komoly dolog nem sül ki.

Zenés programokat, esteket is szervezel, illetve te magad is zenélsz. A zenei érdeklődésed honnan ered?

A kölyökkoromból. Nem tudok mást mondani, nem volt a családban zenész, sőt apámnak botfüle volt. De jól táncolt. Az én fülem nem annyira rossz, cserébe borzalmasan táncolok. Na, hát itt a másik jól bevált hülyeség: azért lettem zenész, hogy ne kelljen táncolni. Megfogott a beatzene, az az igazság. Zsengébb koromban apám gyűjteménye, élén Elvisszel, ami művelődéstörténetileg mindenképpen nagy nyomot hagyott bennem. Mint a Mester Csabiban, akit azért irigylek, mert ő alanyi jogon megírhatta azt a dalt, hogy

*Haver, ide figyelj, nekem a keresztet cipelni kell
Én egy napon születtem Elvis Presleyvel*

De aztán már a markánsabb bandákat szerettem az öreg Akai magnón hallgatni, és aztán jött Göczey Zsuzsa *Rolling Stones* összes sorozata a rádióban, ami végképp árkot ásott köztünk apámmal. De csak viccelek, barátságos árok volt az, kövér fűvel, legelő libákkal. Én nagyon erősen a magyar kultúrában gyökerezek, de zeneileg először Anglia és Amerika zenéje taglózott le. A folkzenéjétől a rockig. Később szerettem meg a saját népzeneimet, népdalaimat. De mint annyi mást, már a beatzenét is integráltuk a magyar kultúrába. Ki meri azt mondani, hogy Cseh Tamás és Bereményi Géza nem magyar zene? Pedig alapvetően angolszász, de már nagyon erősen feloldva ebben a közép-európai szafitban. Az én dalaim nem is annyira, mint az övék. A zenei struktúrát tekintve én angolszászabb maradtam. De a szövegeim nagyon magyarok, nem lehet őket exportálni. Bár most éppen erre tesz kísérletet a zenei kiadóm, amerikai és angol piacra viszi az angolra fordított dalaimat. Már ha lesz rá pénz. Hát... feszült izgalommal várom, hogy egy fesztiválon Sting és Bruce Springsteen között játsszak.

Mit szabad tudni a már említett új lemezedről?

A címét mindenképpen: És így tovább, és így tovább. Ez egy öszvér-lemez, irodalom is van rajta, meg zene, de mindegyikből csak mértékkel. A dalok fél-, egypercesek, és mindegyikhez tartozik egy próza, ami tulajdonképpen egy nagyon szabad gondolati asszociáció a dalhoz. Ilyet még sosem csináltam, és nem is ahlottam, hogy valaki más igen. Mármint a dalok rövidségére gondolok, mert egy barátom azt mondta, eleve hülyeség, mivel a dal nem tud kinyílni, nem tudja megmutatni magát. Meglehet. Meglátjuk, ki kell-e egyáltalán ennél jobban nyílniuk. Huszonkét fikarcnyi dal és próza, illetve vers, mert a 2022-es évet írjuk. Veszélyes évnak tűnik, de talán ez a lemez még megjelenhet.

A kortárs irodalmi élet szereplőivel/képviselőivel milyen kapcsolatban állsz? Hogy vannak meg benned a szerzőtársaid és az életművük?

Hú, ez érzékeny téma. Ilyenkor gyorsan végig kéne pörgetni, melyik úgynevezett pályatársamtól várhatok valamit, és azokról nyilatkozni nagy elismeréssel. De csak viccelek. Nem viccelek. De, csak viccelek. Na... Szerencsére rólam köztudott, hogy nem vagyok egy smúzoló páli. Vagy csak nagyon ügyesen, észrevehetetlenül csinálom, ugye. Van ilyen. Nem, nem akarom megkerülni a kérdést. De tényleg, sokan azt hiszik, én ilyen spród emberevő medve vagyok. Pedig nem, csak izé... retardált vagyok a társasági kapcsolattartás protokolljában. És így a kapcsolatépítésben is. Én a természetesen kialakuló kölcsönös szimpátiával tudok csak operálni, és nem is számolok mással. Hiába tanultam meg korán, hogy mennek a dolgok, alkalmazni nem tudom. Nem tudok jobb szót, szégyellem csinálni. Cikinek érzem. Úgy érzem, úgyis átlátnának rajtam. Csodálkozva látom, hogy pedig mennyire működik. Ott állok egy-egy ilyen nyalóka mellett, és álmélkodva figyelem, hogyan kábít el egyébként értelmes embereket a hízelgésével és pozórkodásával. Na, mindegy, ez is csak ugyanolyan világ, mint bármelyik másik. Illetve ugyanaz a világ. Szóval az van, hogy az író is csak ugyanolyan olvasó, mint a többi ember. Vagy nem olvasó. Az egyik ember mindent elolvas, főleg, amit a kánon előír, a másik meg csak úgy olvasgat, ha éppen arra szottyán kedve. Aki nem olvas, azokról most ne beszéljünk, mert az ember olvas, attól ember. Ez marha jól hangzik, de valójában nincs ember, aki ne olvasna. Valamit. Bármit. Műszaki leírást, árukatalógust, és már ez is emberi dolog, információátadás, amire a mondás utal. Na, szóval az írók is többfélék, vannak, akik szinte irodalomtudósok is, és mint ilyenek, rendkívül művelt emberek. Minden tisztelem az övék, de én nem vagyok ilyen. Eddigi életem első felében voltam az a klasszikus olvasó, aki egy évben elolvasott 30-40 könyvet. Mondjuk tizennyolc éves koromig évi 80-at, de az azért volt, mert hogy iskola helyett, ugye... És minden szart is, válogatás nélkül. Meghaltam volna az órákon az unalomtól, és az otthoni leckék és tanulás is... Az nekem kínzás volt. Inkább olvastam. Mondjuk, apám történelemkönyveit is, az volt a lényeg, hogy ne a leckével kelljen foglalkozni. Lehet, manapság a netet túrnám a telómon a pad alatt, és vicces meg cuki videókat néznék. Szóval ma már csak olvasgatok, vannak is kedvelt kortárs íróim, de nem sok. Kevesen tudnak úgy lekötöni, ahogy én azt szeretem. Bizonyára vannak köztük zsenik is, csak nem hozzám szólnak. Nem nevezem meg azokat, akiket szívesen olvasok, mert... mert nem, érted. Csak a halottakat. De nem, inkább azokat sem, hátha van túlvilág, és majd ott azt mondják, biztos hittem benne, azért smúzoltam nekik, mert tudtam, hogy hallják, amit mondok. Na, szép kis túlvilág lenne az olyan, ahol megint csak ilyen sógor-koma viszonyok vannak, mi? Na, de hát az az igazság, hogy pontosan olyan túlvilágot akarunk, mint ez itt. Ilyen mennyországot, na. Ennek a javított változatát. Erdőkkel, tiszta levegővel, klassz fürdőhelyekkel, jó kajákkal, kerítések és magánterületek nélkül. És egymással. Kortársakkal is. És ott majd lesz időnk mindent elolvasni egymástól. De fogadjunk, hogy ott sem fogunk.

A Veled készített interjúkból kiderül, hogy az alkotást, az irodalmat elsősorban szórakozásnak tartod: „a művészetnek közvetítenie kell életüzeneteket, nem pedig előállítania”. Mit jelent számodra a történetalkotás folyamata, az életmódod részévé vált az írás?

Sajnos nem. Az életmódom nem teszi lehetővé, hogy az írás az életmódom részévé váljon. De várj csak... volt olyan időszak, amikor az életformámmá vált. Amikor a *Kalefot* írtam. Akkor nem volt munkám, és túl sok dolgom sem. Akkor egy jó évig napi hat órát írtam. Az már életformaszerű, nem? De egyébként nem kizárólag magát az írást tartom az írói életformához tartozónak, sőt sokkal inkább azt, ahogy az ember az életét éli. Mármost ahogy az élete közben a világot figyelni és megéli, és akkor is agyal rajta, ha mondjuk, éppen bringázik. Nem kell

komoly dologra gondolni, apró kis közjátékok is lekötik a figyelmemet. Ebben már eleve van egy írói, pontosabban alkotói alapállás, ami különbözik más foglalkozásoktól. Gondolom, ezzel keveseknek mondtam újat. Egyébként engem nagyon leszív ez, hogy folyton kattog az agyam valamin, akkor is, ha nem akarok foglalkozni semmivel. Főleg, hogy nincs annyi időm, mint ötletem. Olyan, mint egy dugulás. Szóval az író ember apró részleteket és nagy darabokat figyel meg, gyűjt állandóan, és jó, ha olyan, mint a szivacs, akkor nem kell notesz. És persze már fejben fogalmaz, jeleneteket talál ki. Én gyakran hangosan kimondok mondatokat egy-egy fejemben zajló párbeszédből, vagy gesztikulálok, grimaszolok, a körülöttem lévők meg, ha nem ismernek, nyilván hülyének néznek. A minap csak végignéztem egy úszómester rövid párbeszédét a lány gyerekcsoportjával, ami arról szólt, hogy az egyiknek eltűnt a nadrágja, és az elgyötört, arckifejezése miatt, amire az volt írva, nem hiszem el, még mindig meg tudnak lepni, és ahogy fennhangon megismételte: eltűnt a nadrágja!, én meg addig forgattam magamban a jelenetet, míg elkezdtem hangosan röhögni az ücsörgős medencében, az ejtőző népek meg zavartan méregettek, hát végül ki kellett mennem az öltözőbe. Mondjuk, ilyesmi nyilván nem csak írókkal esik meg. De hát nem csak az írók íróalkatúak. Sőt.

De hadd pontosítsak, nem szórakozásnak tartom az alkotást, az irodalmat, hanem inkább játéknak. Az nem ugyanaz. A játék fejleszt is, és egyben nagyon szórakoztató, míg a szórakozás többnyire nem fejleszt, és nagyon sokszor egyáltalán nem szórakoztató. És például a történetalkotás nagyon jó játék. Ha ez küldetéssé, valamiféle saját kútfejből történő bölcselkedéssé válik, akkor megszűnik jó játéknak lenni, és csupán önkielégítéssé válik. De ha nem én akarom előállítani az okosságot (hogy így nevezzem), hanem az élet, a történések, a másokkal közösen megélt és visszaigazolt életigazságokat, ha úgy tetszik, üzeneteket igyekszem visszaadni a mesében, akkor ez máris társasjáték, vagyis nem önkielégítés, hanem valódi szeretkezés. Egymás szórakoztatása. Az emberek szórakoztatnak engem az életükkel, szavaikkal, gesztusaikkal, történeteikkel, vicceikkel, tapasztalataikkal, én meg ezeket meggyurmázom, esetleg kicsit továbbgondolom, kiszínezem, aztán más embereket, vagy ugyanazokat szórakoztatom vele. Szerintem ezt mondtam egy másik interjúban, hogy az írásaimmal szórakoztatni szeretnék, esetleg viszontszórakoztatni. Nem pedig tanítani. Pláne nem oktatni. Kösz, hogy ezt most így újra összeszedhettem.

Kemény István mondta a múlthoz való viszonyulása kapcsán, hogy „az ezredforduló után kezdtem úgy érezni, hogy helyettem nem beszél senki. Azt, amit én tudok, én olvastam, én hoztam a családomból, és én raktam össze, azt nem mondhatja el senki más.” Saját írói indíttatásodhoz hogyan kapcsolódik mindez? Van benned is hasonló érzés, tapasztalat az írással kapcsolatban?

Na, jó hogy mondd a Kemény Istvánt, így nem nekem kellett mondani. Ő azok közé tartozik, akiket szeretek olvasni. A verseinek a többségét is, de a prózáit is, de még az interjúit is. Ezt is olvastam, amiből idézel. Az érzésem ezzel kapcsolatban nem hasonló, hanem hajszálpontosan ez. Úgyhogy a válaszom ez: helyettem nem beszélhet senki. Amit én tudok, én olvastam, én hoztam a családomból, én raktam össze, azt nem mondhatja el senki, és pláne nem ugyanúgy. Sikerült szó szerint idéznem? Mert az új regényemben pont ezt csinálom, hogy ha meg akarok írni valamit, és beugrik, hogy azt, vagy egy odaillő, az enyémet kiegészítő részt már olvastam valahol, akkor nem fárasztom magam, hogy újrafogalmazzam, hanem egy az egyben bevágom. De képes vagyok bepötyögni is, ha nem találok a neten, nem egyszer megtettem. Persze forrásmegjelöléssel csinálom, még akkor is, ha nem szó szerint veszek át valamit, hanem mondjuk, egy filmjelenetet írok bele a regénybe. Hú, most aztán fütől-fától összeloptam mindent, élőkétől, holtaktól, jobbosoktól, balosoktól, illetve olyanoktól, akiket ide vagy oda sorolnak. Istvántól azt hiszem, nem loptam el így szó szerint semmit, még, de néhány verssorát másokéval egyetemben odaírtam az elejére. Azt, hogy *Édes hazám, szerettelek...* á, nem tudom

precízen. De olvasd el. Ja, és nem idéztem, de elloptam tőle egy régi anekdotát, amit tőle olvastam először. Ha ez lopásnak számít.

Na, szóval ez remek meglátás, azt kell vinni a buliba, amit magunk főztünk, mert olyan biztosan nem hoz más, illetve azt más nem hozhatja. Saját hang, saját látásmód. Minden más modoros lesz. És így szorongani sem kell, hogy atyaé, jól csinálom-e, mert fel sem merül a kérdés, hogy hogy kell csinálni. Mert olyan nincs is. Az írásod pont annyira vicces vagy mélyen szántó vagy eredeti vagy bölcs vagy éleslátó vagy ironikus vagy komoly vagy logikus vagy akármi, mint amennyire te magad az vagy. Nincs ezen mit tanulni. Ja és az indíttatás... Hát igen, akkor érdemes írni, ha van egy jó saját sztorid. De mondjuk, később már megy rutinból a mások története is. Meg hát az empátia is számít. Én hiszek abban, hogy az írói tehetség része a beleérző képesség és a fantázia. Mondjuk, én pont regényíró vagyok, a szó klasszikus értelmében, vagyis regényes dolgokat írok. Talán romantikusokat is. Mondhatjuk úgy is, hogy a világ jobbik, derűsebb, szeretetteljesebb arcát is szeretem megmutatni. Szóval nem az a komor társadalomtudós író vagyok, aki kérlelhetetlenül a száraz valóságot írja, így aztán jogos az alaptétele, miszerint arról írj, amit ismersz. Én azt a másképpent is szeretem megírni, ahogy lehetne, vagyis jó volna, ha úgy lenne. Azt meg nem ismeri senki, mert még sosem köszöntött be az az idő, talán nem is lehetséges. Hiszen ahhoz nagyon erős változások kellenek, mi meg nem hogy a szemetet nem szedjük össze, de arra is képtelenek vagyunk, hogy ne szórjuk szét. Tehát én, ha úgy tetszik, hazudok. Mint a mesék. Persze az István nem is arról beszélt, hogy azt kell írni, amit ismersz, hanem arról, hogy amit csak te ismersz, azt nem fogja más megírni, és ha úgy érzed, érdemes lenne, akkor ne várj másra. Csak elkalandoztam.

Az említett Kalef című regényed édesapád történetét dolgozza fel. A veled készített interjúkban is találkozunk az apahiány tapasztalatával. Megmaradt bennem egy gyerekkori kép édesanyáddal, ami az egyik interjú képi mellékletében szerepelt. Hozzá milyen kapcsolat fűzött? Érzel belső motivációt esetleg arra, hogy megírd az ő történetét, vagy kettőtök közös történetét?

Nekem nem apahiányom volt, hanem szülőhiányom. Már csak azért is, mert végül apámhoz kerültem, és vele nőtem fel, így anyámnak jóval nagyobb a lemaradása. Volt jó pár év, amikor csak a nagyanyámmal éltem rendes életközösségben. Haha, mint a Bereményi Géza. Na, őt is nagyon szeretem olvasni. Most a prózáiról beszélek. Az a fésületlen, hányaveti, lezser fogalmazás... És mégis lebilincselő, érdekesítő, és ahogy egyetlen mondattal képes egy egész világot eléd festeni... Na, ez a nagymesteri titok, nem a fogalmazás helyessége. Persze tudom, hogy azt is direkt csinálja. Szóval a szüleim? Erről nem nagyon szeretek beszélni. De nem is titok. Elváltak kábé ötéves koromban, először az öcsémmel anyánkhoz kerültünk, de egy év múlva én az apámhoz, de ő meg lelépett előbb nyugatra, egy év múlva hazajött, de akkor vidékre költözött, meg előtte a fővárosban is máshol lakott, mint mi, szóval csak a nagyanyámmal voltam. De az jobb volt, mint előtte a szüleimmel, mert legalább nem kellett az utcán éjszakáznom, amikor nem találtam őket otthon. Mert akkor még egészen kisgyerekek is lemehtek egyedül a parkba. Legalábbis mifelénk. Végül aztán, vagy hat-hét évvel később apám megérkezett a világcsavargásból, és összeköltöztünk. Akkor sem lett fenéig tejfel az élet, de hagyjuk ezt. Szeretem apámat is, anyámat is, végül teljesen jól jöttem ki a dologból, nem kellett analizálni. Nagyon sok ember volt körülöttem, akik szerettek, nők, férfiak, tanárok, barátok, gyerekek, na és kutyák, tényleg nagyon sok szeretetet kaptam, szerintem az emberek többségénél jóval többet, úgyhogy minden rendben. Nem is tudom, hol látszik meg az írásaimon, hogy e téren lenne valami frusztrációm. Szerintem nincs. Kölyökkoromban talán volt, talán az látszott meg az iskolai szereplésemen, de ma már biztosan nincs. Legfeljebb azt a gyerekkorit írom meg olykor. Anyám és apám is megbékélten nyugszanak a Balaton két ellentétes oldalán, ha össze is sodorja néha poraikat a tó, már biztosan nem marják egymást.

Bár már életükben sem tették a végén, még mosolyogva együtt főzni is láttam őket. De ha anyám és az én történetemet írnám meg, abból legfeljebb egy novella lenne. Talán már lett is, ha nem is túl direkt. De arra már gondoltam, hogy jó regény lehetne, ha megírnám az apámmal közös életünket. Mármint az igazit. De nem nagyon vágyom rá, hogy újra éljem. Voltak fantasztikus részei, és kétségtelenül kalandos volt, de sok tekintetben nagyon nyomasztó és nehéz is volt, semmiképpen sem gyereknek való. Azt hiszem, a könyvben is elhülyéskedném az egészet, ahogy az életben is tettem amolyan önvédelemképpen, és akkor... Szóval azt hiszem, nem tudnám hitelesen megírni, csak marhulnék. Pedig hát, ja, azt tényleg nem írhatja meg helyettem senki. De talán hasonló gyereksorsot igen. Na, majd meglátjuk.

„Azt nem hittem volna, hogy szépírássra, és azon belül ekkora építkezésre is képes vagyok” – olvashatjuk egyik interjúdban. Mit gondolsz, hogyan lehet ezt a fajta belső intelligenciát fejleszteni?

Fogalmam sincs. Én mindent csak a gyakorlatban tudok megtanulni. Kinyitok egy tankönyvet vagy csak egy használati utasítást, vagy beülök egy tanórára, és menten elalszom. Még akkor is, ha én adok elő. Nekem az első megjelent regényem egyben az első írásom is. Illetve vagy húsz évvel korábban írtam egy rövid novellát, és annyi. Én nem is nagyon tudok máshogy működni, csak gyakorlatban. Nem vagyok lusta, azt hiszem, de kitartó sem. Illetve csak abban, ami könnyedén megy, amiről tudom, hogy jó vagyok benne. Persze, ilyesmiről mindig megoszlanak a vélemények, úgyhogy inkább úgy mondom: amiről úgy gondolom, úgy érzem, hogy jó vagyok benne. Két esetben tudok jól teljesíteni, az egyik, ha könnyedén megy valami, a másik, ha nagyon muszáj. Ezért is abban hiszek, hogy az alkotásnak, legyen az irodalom vagy festészet, vagy zene, vagy színjátszás, könnyedén kell mennie. Nem szabad közben kínlódnia, gyötrődni, mert akkor görcsös lesz az egész. Tudom, van, aki máshogy gondolja, más a munkamódszere e tekintetben, de én arra képtelen vagyok. Ha valami nem megy, azt én úgy veszem, hogy nincs hozzá tehetségem, és nem erőltetem. Leültem az első regényemhez, és elég könnyen ment. Ez a könnyedség pedig elég üzemanyagot biztosított, hogy a nehéz részekben, a szakmai problémákon, a csak ösztönösen érzett hibáimon és ismeretlen ködökön valahogy átküzdjem magam. Az a regény volt az iskolám. De ha nehéz vagy unalmas lett volna, kimaradok, mint egy olyan egyetemről, amihez nem érnek fel a képességeim. Ja, a másik meg a muszáj, ami jó eredményekre sarkall. Például a pénz, amit muszáj megkeresni. Ez a muszáj az én lelkiismeretem, ami viszonylag tisztességes munkára sarkall a munkahelyeimen. De van egy másik muszáj is, az olyankor taszigál előre, amikor egy-egy műnek már legalább a fele megvan. Legyen az egy rövid kis dal, vagy egy nagyregény. Az a fél az én vízváltó, amikortól komolyan veszem a dolgot. Hallod, lehet, hogy apám is így volt énelem, azért várt tizennégy éves koromig. Huszonnyolc voltam, amikor meghalt. De róla jut eszembe, mostanában kinyitottam azt az első regényt, és bizony forgattam a szememet. Ma már máshogyan írnám. Nem mondom, hogy nagyon, de azért máshogy. Tele van hibákkal, amik akkor visszaolvasva sem tűntek fel. Bizonyára nagyon elégedett voltam magammal, hogy egyáltalán be tudtam fejezni. Nem sok híja volt, hogy nem fejezem be. Azt hiszem, kicsit megfésülöm, de csak ami egyik-másik szót illeti. Anélkül, hogy a nagy hibákat kijavítanám. Mert az történelemhamisítás lenne.

Na, szóval van fejlődés. Vagy inkább úgy mondom, hogy ma már másféle hibákat követek el. Ez is egyfajta fejlődés. De nekem az kell, hogy amikor még gyengébben megy, azért akkor is jól és könnyedén menjen. Talán másoknál, kitartóbb, erősebb akaratú embereknél máshogy van. Viszont ők egész évtizedeket pazarolhatnak el olyasmivel, amihez nincs érzékük. Mondjuk, ha közben jól érik magukat, akkor nem baj, én is nagyon szeretek gitározni, sok örömet okozott, és más dolgokban is segít. De soha nem voltak sem illúzióim, sem ambícióim komoly zenészként, így aztán nem kellett sem csalódnom, sem frusztrálódnom. Azon kedves,

derős országlakosok egyike vagyok, akik valami értelmessel, testük-lelkük épülésére töltik a szabadidejüket. Én gitározom. Mint például egy kicsi falu népdalkórusa, amelyik munka után hetente kétszer összeül. Vagy ugyanannak a falunak a focicsapata. Na, a lényeg, hogy lehet így is, úgy is, de az biztos, hogy művelni kell, amiben fejlődni akarunk. Bármilyen is az. Mondjuk, a semmittevés.

Hogyan viszonyulsz a kritikához, foglalkozol műveidnek a befogadástörténetével?

Az elején foglalkoztam. Amúgy is a munkamódszerem része, hogy kritizáltatom a dolgaimat, és mérlegelem a véleményeket. Aztán elfogadva őket, vagy sokszor az ellenükben javítgatok vagy kukába dobok ezt-azt. Nem ismertem az irodalmi életet kicsit sem, amikor bekerültem. Ezért azt hittem, amit a dalaimmal csináltam a családomban és a baráti körben, azt itt majd intézményes keretek között, valami komoly szakmai színvonalon kapom meg a kritikusoktól. És bár a megjelenés után, de mégiscsak tanulhat az író ember a kritikákból, vagyis fejlődhet általuk. Az olvasók pedig jó ízlésű, hozzáértő szakemberektől tudhatják meg, mit érdemes elolvasni, nem nekik kell időt pazarolni a könyvesboltokban. Na, ma már nem hiszek ebben. És bár azért ne hinnék, mert olyan rossz kritikákat kaptam volna, és egyszerűen a sértettség beszélne belőlem. Mert az van, hogy csak jó kritikákat kaptam. Emiatt gyanakodni kezdtem, utánaéztem jobban, és azt láttam, és látom a mai napig, hogy senki sem kap rossz kritikát. Mert a műfaj egész egyszerűen nem létezik vagy legalábbis erősen gyengélkedik. Mindenki arról ír, ami tetszett neki, akkor is, ha fizetnek érte, illetve hogy megint gonosz legyek, amit az ismerőse, barátja, barátjának barátja, ügyfele írt. Ami nem tetszik, amiről rossz a véleménye a kritikusoknak, azt egyszerűen ignorálják. És azt is, ami tetszik, vagy jó eséllyel tetszene, de a másik táborban tudja az elkövetőjét. A legnagyobb csapás, amit kaphat az ember egy-egy kritikában, az a barátságos csipkelődés, amolyan kötelező kör, mert hát mégiscsak egy kritikáról van szó. Kivéve persze, ha politikailag lehet tárgyalni egy-egy művet. Ha például lehet rasszistázni az íróját. (Na, azt a fehér középosztálybeli fickót is szeretem olvasni, akit most az a túlkávézott aktivista lerasszistázott.) De szakmai kritika akkor sincs, csakis valami ködös ideológiai köpködés. Illetve nem is annyira ködös, inkább teljesen kifacsart. És persze ha az író egyben valami celeb is. Akkor is kapja az ívet, de csak a személye okán, még ha látszólag a művét cincálják is. De őt, lévén, hogy celeb, és ebből a bulvár-ketrecharcból él, egyáltalán nem is érdekli, hogy jó vagy rossz kritikát kap. Ugyanannyit fizetne bármelyikért. Odaültetnek néha valami könyves rendezvényen dedikálni egy műanyag asztal mellé. Ülök egy órát, szolid érdeklődés, miközben mellettem egy-egy, szintén könyvtulajdonos, tévés arc vagy sztár-pszichiáter előtt kígyóznak a sorok. Egy óra alatt elad annyi könyvet, mint én fél év alatt. És én még egész jól szerepelek ilyen szempontból. Na, őt hol érdekli a kritika? Engem érdekelne, tényleg. Lehet, hogy örökre abba hagynám az írást, ha valami komoly ember mondaná, komoly érveléssel. És nem egy ideológus.

De mondok egy példát, sosem felejttem el: „Berta Zsolt mindenről, de tényleg mindenről ír.” Ez egy nagyon jó kritikai észrevétel, és hasznos, érthető is, de annyira udvarias, hogy elsőre fel se fogtam, mit mond. Ha nem akartam volna, akkor másodszorra sem. De tudod mit, ez egy nagyon jó mondat. Aki nem érti meg a mögöttesét, az nem is érdemli meg, hogy ilyen szofisztikált módon, udvariasan és főleg hasznosan kritizálják.

Na, szóval óva intenek mindenkit attól, hogy attól legyen nagyon magabiztos, mert csak jó kritikákat kap.

Készülő műved Háború se béke címmel jelenik majd meg. A cím nemcsak Tolsztoj művére asszociál, de az orosz-ukrán háború aktualitására is. Foglalkozol a művészetekben aktuális társadalmi, politikai kérdésekkel, vagy mi számodra a fő fókusz?

Nem érdekel a politika. Bár egy barátom szerint minden politika, s meglehet, igaza van. De én ezt nem vagyok hajlandó tudomásul venni. Még csak a tagadás fázisában vagyok. Szerintem ezt csak a politikusok sulykolják – ez a barátom is amolyan hobbipolitikus, amilyennek manapság a magyar nemzet többsége tűnik – szóval csak a politikusok sulykolják, hogy az élet minden területére beférközhessenek, mint azok a gagyi, és főleg kéretlen popsztárok. Szerintem valójában a politika fölösleges. Kolonc. Azt nem tudjuk, hány háborút sikerült megakadályoznia, de azt igen, hogy hányat nem sikerült, vagy nem is akart. Nincs is ilyen indíttatása a politikának, mindig az érdekei szerint akadályoz vagy robbant ki egy háborút. Az érdekeit pedig propaganda révén érvényesíti, van, hogy szemérmesen kampánynak nevezi, mert az bármilyen drága, mégiscsak olcsóbb, mint mindenkit – demokráciában választót, diktatúrában alattvalót – pénzzel megkenni. Abba belerokkanna bármilyen gazdaság, így csak a kulcsembereket pénzelik le, a tömegeket meg kábítják. Mert hosszú távon a diktatúrának is kell az emberek támogatása, egyetértése.

Igyekszem nem foglalkozni a politikával. Az aktuális társadalmi politikai kérdések taglalása a napi újságírás dolga. Lenne. De nem feltételes módban, amire oly nagyon rákaptak az utóbbi években. „Orosz katonák lőhették le”. Hát győződj meg, hogy oroszok voltak-e, csak aztán írd meg. Ezért vagy a hírek felelőse, nem? Az összes nemzetről leírhatod minden nap, hogy lelőhették. Meg azt is, hogy nem. Na, szóval, ami ma történik, az csak holnap után lesz történelem. Az irodalmi bemutatáshoz pedig távolság kell, nem lehet a csata forgatagában megítélni, hogy éppen hogy is állnak a dolgok, még akkor sem, ha csak megfigyelőként vagyunk jelen. Vagy szanitécként. Nem mondom, hogy egy szépíró nem írhat politikai publicisztikát, helyzetelemzéseket, mért ne írhatna, de legyen tudatában, hogy az csak egy pillanatkép, és esetleg az idők során felgyűlő újabb pillanatképek egész más filmet mutatnak majd az adott korszakról. Nem beszélve a saját indulatairól, az érzelmei, a szocializáltsága, prioritásai diktálta látásmódjáról. Irodalmi vagy akár történelmi értékű művet szerintem komoly távlatból, az érintettség nagyjának levetkőzésével érdemes írni. Arról nem beszélve, hogy az irodalomnak inkább az örökérvényű, egyetemes dolgokkal kell talán foglalkoznia, a napi ügyek az újságírókra tartoznak. De nyilván lehet valaki újságíró és szépíró is, tudok is olyat, aki jól csinálja mindkettőt, csak ne keverje. Vagy keverje, nem biztos, hogy igazam van, de én így csinálnám, ha újságíró is lennék. Tulajdonképpen így is csinálom, hiszen amikor jártatom a számat a politikáról, akár valami posztban vagy kommentben, vagyis írásban, akkor is félreteszem a szépíróságot, és csak országlakosként dohogok, mint a kályha. Meg is kapom mindig a magamét érte. Szóval nem foglalkozom irodalmilag a napi politikával, de ez a Háború se Béke regény, amit már vagy három éve írok, jól megmutatja, hogy működik az irodalom. Most, hogy az oroszok és az ukránok csépelik egymást, és a háború kapcsán milyen nemzetközi reakciók és állásfoglalások születnek, meglepő, hogy milyen sok analógiát találok a regénnyel, amit pedig nyolcvan év távlatából, háborút nem járt férfiként írok. Bár egyszer tüzéségi zárótűzben lapultam vagy fél óráig egy figyelőállás alján. Tudtad, hogy fél óra és fél óra hossza mennyire különböző lehet? Egyszer meg felrobbantották a kocsmát, ahol békésen ücsörögtem, a nyakamba szakadt az egyik ablak, tokostul. Majd megírom egyszer, kicsit eltúlzom, kiszínezem... Na, szóval, ha az ember az életről, emberekről, a világról ír szépirodalmi művet, hát óhatatlanul analógiákat gyárt a napi politikával, mert mindig olyan erős az áthallás, hogy nem lehet nem észrevenni. Mert az ember és úgy általában a Föld bolygó élőlényei hosszú távon nem változnak. Merthogy a motivációink sem, azok az élethez, az élni akaráshoz, a túléléshez igazodnak, na és az életünk folytonosságához, vagyis a fajfenntartáshoz. Vannak Ady versek, amik mintha tegnap íródtak volna. Vannak jó

pillanataink, amik miatt azt hisszük, valamiféle erkölcsi fejlődés útjára léptünk. És akkor egyszer csak jön egy fazon, akinek nem áll fel, vagy nem szerette az anyja, vagy túlságosan is szerette, szóval van valami defekftje, aminek kompenzálásaképpen ő a tavaly kapott birodalmához egy új, szép, nagy országot szeretne karácsonyra, de pont olyat ám, amilyen a szomszéd Volodának van, sőt nem is olyat, hanem azt! És akkor átmegy a szomszédba, a világ egyik fele azt mondja, hogy ez egy megveszekedett örült, és nézik, ahogy harcolnak az országért, amit a lakói és katonái megveszekedett örültekkel vállalva védnek, ők a kis Voloda kigyúrt osztálytársai, akik éppen nem törődnek vele, hogy az egy nyeszlett kis pöcs, akinek ők a tesóit is utálják, és majd jól rá akarnak taposni a szemüvegeikre, ha nem lesznek ennyire behavazva a szomszéd Vlasyival. Szóval a világ nézi őket, és sopánkodik, hogy jaj, hát ilyet csinálni, amikor már olyan magasra jutottunk erkölcsileg, mi, emberek. Csakhogy Hitler és Sztálin idejében is ezt mondta a világ, meg Napóleon és Nagy Sándor idejében is, csak akkor még nem voltunk ennyire elkényeztetve, nem lepödtünk meg ennyire azon, hogy valamelyik bolondból éppen kitört az állat, történetesen valami macskaféle, aki akkor is öl, ha nem éhes. És ezeknek, kérlek szépen, híveik vannak, megközelítőleg ugyanynyi, mint ellenzőjük. A világ így leteszi a voksát, mert nincs szürke, csak fekete és fehér van, árnyalatokkal nem bajlódik a tömeg. Ahogy a Kemény István mondta abban az interjúban, a társadalom egységként tókhülye, csak két dologban tud gondolkozni. A vége meg mindig az, hogy a győztes megveszekedett örülteket kitüntetik, mint a szabadság bajnokait. Néhány millió halott a kép sarkában, hát, azokért tényleg kár, de mit lehet tenni. Ennek a mostani ide vagy odaállásnak itt nálunk, Magyarországon különösen pikáns felhangja van, mivel '45-ben és '56-ban kábé annyi ukrán csizma taposta a szent magyar vérrrel locsolt anyaföldet, mint orosz. '48-ban meg orosz alig, a java ukrán volt, cserkesz meg finn. És ott van ugye Kárpátalja, az ottani magyarok, és az, ahogy őket az ukránok fenytik. Bár mondhatnám, hogy emiatt az ambivalencia miatt totyorgunk kettőjük között, mint a tojógalamb, újra azt kockáztatva, hogy végül a „rossz” oldalra, magyarán a vesztes oldalra sodródunk, és lassan, de biztosan a világ összes közösségéből újra kiiratkozva, nem mellesleg ebben a kérdésben is kettéosztjuk az országot. De nem az érvek mentén válunk ketté, mint a Vörös tenger, dehogy. Azokkal nem törődünk, nem mérlegeljük. Csakis az számít, hogy ki sorolja őket. Ha az én dédelgetett oldalam, akkor én is azt gondolom, ha az a szemét banda, akkor meg baromság. Ha pedig a tisztelt politikai elit álláspontot cserél, ahogy egy-egy kérdésben kormányváltásokkor történik, akkor kicsit megzavarodunk, bambán nézegetjük az új narratívát, aztán néhány hét alatt mi is másképp, mit tesz isten, pont úgy gondoljuk. És például kicseréljük a „Pásli dámoj táváris!” csatakiáltást a józan reálpolitika legfrissebb szlogenjére, hogy „Kigyógyultunk az orosz-frászból, mi is kérünk az orosz gázból”. Simán. Ahogy a most ukránokért rajongók már nem emlékeznek, hogy ukránok csak négy-öt éve aláírásokat gyűjtöttek a magyarok deportálásáért. ha jól emlékszem, hivatalos kormányportálon. De én nem tudom. Csak kérdéseket tudnék feltenni. És nem lennék jó reálpolitikus, én képes lennék úgy dönteni, hogy a V4-ekkel és Nyugat-Európával vállalva fagyjunk meg a szabadság zászlai alatt. Ezért vagyok regényíró. De nem kívánom, hogy az én hülyeségem érvényesüljön, tőlem érvényesülhet mások hülyesége is, erről szól a demokrácia. Csak beszéljük meg. Utólag azt is megbeszélhetjük, hogy melyik hülyeségre csesztünk rá, és akkor azt fogjuk hinni, hogy a másik hülyeség jobb lett volna. Ez így megy, úgy tűnik. Most sajnos az is kérdés, hogy a végén majd tényleg Nyugat-Európával együtt, vagy csak mi fagyunk meg, mert, ugye, olyan már sokszor volt, hogy csak mi fáztunk rá, olyan meg ritkán, hogy csak ők. Ja, és esetleg megfagynak velünk az ukránok is, akikkel addig elhalasztjuk az ellentéteinket, ahogy például '45-ben a nációkkal vállalva védtük az országunkat a szovjet hordákkal szemben. Ahogy most az ukránok, ugye. Szóval nálam ez ügyben sincs semmiféle bölcsek köve. Szerencse, hogy nekem csak abban kell döntenem, hogy ki döntsön ezekben az ügyekben, és az én döntésem, haha, titkos. (A szavazópolgárok szabályos tartózkodási lehetőségéről konkrét törvényjavaslatom és indoklásom van, de azt már tényleg nem itt

mondom el.) De mondjuk, egy ötletem lenne, ami szerintem jó ötlet. Vlagyi igazán mondhatná, hogy drága testvéreim az úrban, álljunk most meg egy kicsit, vessétek el a gabonát, ahogy mi is otthon, aztán majd a búzamezőket kímélve harapdáljuk tovább egymás torkát, hogy majd ősszel ne induljon meg kétszázmillió éhező afrikai Európa felé, na, mit szóltok? De tudom, hogy ez is csak olyan regényírói ötlet, ilyen komolytalan humánus marhaságokat nem lehet nemzetvezetőktől elvárni. Látod, nem tudok vele nem foglalkozni. És tessék, közben szinte írtam egy mininovellát a napi politikáról, úgyhogy rosszul tudtam, visszavonok mindent.

Szóval ez már rég nem diplomácia, a Machiavelli féle értelemben, csak egy látványos politikusi pankráció, az összes betanult szemfényvesztésével, trükkjeivel. Nem is igazi bunyó. De vannak valódi, tényleg nagyjából kétpólusú harcok, amik szinte egyidősek az emberiséggel meg az általa alkotott fogalmakkal, amik az állatvilágban nem léteznek. Ahogy ott semmilyen kérdés nem létezik. És ezek a nagy, igazából megválaszolhatatlan kérdések, amik mentén megy az örökös vita, amikben nem is lehet igazságot tenni, mert nem igazsága van a vitázóknak, hanem prioritásai, ahogy majdnem mindig. Itt van a permanensen jelenlévő kérdésünk: szabadság és derű, vagy rend és biztonság. Ki vitatná bármelyiknek a létjogosultságát vagy igazságát? Senki. De a történelem bebizonyította, hogy bizony az egyik mindig egy kicsit a másik lábára lép. Vagyis valamennyit mindig fel kell adni amazból, hogy emez kiteljesedhessen. És hogy melyiket csonkoljuk jobban, azt az egyéni prioritásaink döntik el. Azokat pedig a személyiségünkön túl az élethelyzetünk is meghatározza. Például, hogy van-e már kisgyerekekünk. Szóval ebben sem tudunk megegyezni, és nem is kellene, ha nem csak két dologban, két oldalban, két választásban tudnánk gondolkodni. Mert azt ugyan mindenki úgy gondolja, hogy hát a kettőt, a szabadságot és a rendet együtt kell megteremteni, csak azt felejtjük el folyton, hogy ahhoz harmadik, negyedik, ötödik dolgokat is be kell venni a képletbe. Az már magas. Márpedig a szabadság és a rend egymás mellett éléséhez szükség van olyan giccses cuccokra, mint a szeretet, a tolerancia, az udvariasság, a bizalom, a műveltség, a jó ízlés, a becsület... és még sorolhatnám, mindenki tudja, miről beszélek. A derűs szabadság és a biztonságos rend sem külön, sem együtt nem életképesek önmagukban. Nem köztük kell választani, hanem velük együtt még egy rakás dolgot, ugyanakkor egy rakás dologra nemet mondani. Elég komplex dolog, ideje lenne újra nekilátni az olvasásnak. Mondjuk, majd ha már sikerült elérnünk, hogy ne az erdőbe hordjuk komposztálni a műanyagot.

Vagy a másik slágertéma, a rasszizmus, ha már említettem azt a rasszistázó esetet. Ebben is két prototípusunk van, maguknak az igehirdetőknek is, és úgy tűnik, az emberek többségének nincs is többre szüksége. A Halldór Laxness írja a *Kereszténység a gleccser aljában* regényében, hogy az emberek többségének nagyon kevés igazság kell, keveseknek valamivel több igazság kell, a teljes igazság pedig nem kell senkinek. De nagyon nem. Tehát ez egyik modellünk egy jobbos, homofób, hímsoviniszta fegyverbuzi, Nagy-Magyarország térképpel a Dacia Dusterén. A másik a migrisimogató, tornából felmentett, kábszeres libsi. Ezt a kettőt vagyunk hajlandók látni a túloldalon. Azt a hapsit, aki a csomagtartóban a shotgunjával és a pitbulljával a cigánysorra jár vadászni, meg a csajt, aki azt mondta a tévében, hogy na és akkor mi van, ha Európa muzulmánna válik. Mert ezek ketten – abszolút létező figurák – csinálják a tüzet, a pankrációt, erre lehet klasszul pörögni a kanapén, mint egy rave partyn. Pedig hát a kettő között végtelen az árnyalatok száma, ahol jól megférhet egymás mellett az emberség, a jóság, és az egészséges önvédelem. Ahol szó sincs bórszínnel szembeni ellenérzésről, meg genetikai fajelméletről, ahogy azt az egyik oldali aktivisták sulykolják a másik oldalról, csupán arról az igényről, hogy az ember a saját kultúrájában érzi magát otthonosan, a turisztikai szezon leszámítva abban akar élni, márpedig a rasszokhoz nagy vonalakban kultúrák tartoznak. És ahol szó sincs Európa muzulmánna válásának vágyáról és szándékáról, ahogy azt a másik oldali propagandisták állítják, csupán háború elől menekülő ideiglenes befogadásáról, méltó ellátásáról. De ezek unalmasak, bonyolultak, ezekről elkapcsoljuk a tévét, mert nem nyomja fel rendesen a cukrot és az adrenalint.

Ja, és ha valaki azzal a képtelen, idejétmúlt fantazmagóriával áll elő, hogy a kultúrák és így a hozzájuk tartozó rasszok között különbség van, hú, hát az már maga a fasizmus. Illetve, látjuk, nem is kell vele előállni, elég, ha ezt a törvényszerű történelmi evidenciát valaki valóságként kezeli, így ír róla, akár azzal a szándékkal, hogy egyenlítse az egymás közelében, sőt egymással élő kultúrák azon különbségeit, amelyikek egyik félnek sem jók. És mivel erre nem lehet egészen kényelmesen ráhúzni a rasszista vádat, még azt a képzavaros szót is kitalálták, hogy kultúr-rasszizmus. A Lovasi Andris egyszer azt mondta egy interjúban, hogy a kulturális különbség akkor szórakoztató, ha nem túl nagy. Hozzáteszem, mindkét félnek. Vagyis hogy a nagy különbséget felülről és alulról sem tudjuk tolerálni kellő önmérséklet nélkül.

És megy tovább az össznépi ping-pong, jön a másik oldal: ha a saját rasszoddal szemben fogalmazol meg bizonyos lemaradásokat, esetünkben ugye a magyarral szemben, illetve a kultúránk bizonyos hiányosságaira utalsz, mondjuk a skandináv kultúrával szemben, akkor mindjárt hazaáruló, magyargyűlölő, nemzetbomlasztó libsi vagy, sőt rasszista! Ez nem egyszerűen egy kártya, ez maga a joker, ami osztás szerint hol ide, hol oda kerül.

Szóval itt sem csak a totális elutasítás vagy a totális, kontroll nélküli befogadás között kellene választanunk, ahogy azt az ellentétes agit-prop kommunikálja felénk, hanem van még egy csomó árnyalat, a szükséges további kellékekkel, mint a józan mérlegelés, az emberség, az egészséges önvédelmi ösztön, a magabiztosság, a saját kultúra erejébe vetett hit, és ennek köszönhető frusztrálatlanság, a befogadásnak a még saját kultúránkat nem fenyegető mértéke, satöbbi. És persze egymás prioritásainak megértése, tolerálása és megbeszélése. Ezt nem engedi meg a politika. Ja, és ki ne hagyjam a kedvenc tételtem: aki nincs velünk, az ellenünk van. Ezt olykor a paranoia mondatja velünk, máskor zsarolási, fenyegetési szándékkal tesszük, és annyira népszerű mondas, hogy kivétel nélkül mindenki alkalmazza. Áldozat és agresszor egyaránt. Bedarálás. Ha nem támogatom a céljaimat, akkor az ellenségem vagy. Hát ez valami gyönyörű. Na. Ezt is túlbeszéltem. Bakker, még jó, hogy nem én írtam azt a könyvet, bár miután elolvastam, gondoltam rá, hogy megírom a Papikám címűt. De most már nem merem, mert nem bírom a stresszt. Meg jó, hogy nem én robbantottam ki ezt a háborút, bár manapság bárki megkaphatja ezt a vádat. Sokan még fizetnének is érte, csak hogy írjanak róla.

Az életben tudatosan kerülöd az előíró, normatív helyzeteket?

A személyiségem tiltakozik ellene, igen. De belátom, hogy szükség van rá. Látod, ez pont a szabadság és a rend egymásnak feszülése, egy személyben, bennem. Nem szeretem, de kénytelen vagyok ez ügyben időnként kettős mércét alkalmazni, vagyis bizonyos szabályokat magamra nézve ignorálni. Ronda dolog, de ha nem tenném, alighanem beleőrülnék. Igyekszem ezeket úgy tenni, hogy ne lássa senki, ne irritáljak vele senkit. Ezek egyébként olyan dolgok, amik nem fájnak, nem ártanak senkinek, és igazából csak akkor okoznak általános problémát, ha tömegek követik el, vagy csinálják úgy. De persze ez nem mentség, tudom. Szégyellem is, de nem tagadom, szabályáthágó típus vagyok. Most mondjak példát? Van egy természettudós ismerősöm, hosszú vitákat folytattam vele arról, hogy a kutyámra nem teszek póráz az erdőben. Ő nagyon szigorú, következetes alkat, ráadásul nem szerelmes a kutyákba, mint én, tehát számára nincs kivétel, nincs kibúvó, nincs kifogás. Az egyenlőség jegyében teljesen igaza van. De azt is tudnia kéne, hogy egy szerelmesnek hiába magyarázza, hogy a szerelme maga a sátán! Barátságok mentek már rá ilyen kísérletre. Én akkor sem fogok soha póráz tenni a kutyámra a szabadban, a településektől távol. Mármost erre a kutyámra. Igazság szerint a településeken sem. Most dicsekszem: az én kutyám, vagy inkább úgy mondom, a barátom, úgy hívják, Fontos, a furgonom tetején fekve vár rám a közért előtt. Csak azért küldöm fel oda, hogy ne tudják bizergálni az emberek. Most már nem küldöm, mert nagyon öreg. Ha gyalog mentünk, akkor meg csak úgy ült a bejárat mellett. Mondanám, hogy vállalom a felelősséget, de ezt sem fogadja el a fickó, mert utólag már hiába vállalom a felelősséget, ha egyszer a kutyám már elharapta

egy szegény őzike nyakát. Tehát nem mondom, hanem konokul, behúzott nyakkal hallgatok, mint az egyszeri székely, nem mondom meg senkinek, hogy mely vidékeken barangolok a kutyámmal, és boldogan vigyorgunk össze barangolás közben, és tökéletesen megbízunk egymásban, és én tudom, hogy ő nem fog megölni semmilyen állatot, de még csak játékból üldözni sem fogja. Mert én még tizennégy évvel ezelőtt, egy kölyökkori rövid nyúlüldözés után megkértem őt erre, és ő azóta teljes mértékben ignorál minden vadat, akkor is, ha összeütközünk velük az erdőben. Egyszer konkrétan egy vaddisznócsordával koccantunk.

Egyszer meg véletlenül, pedig még nagyon fiatal volt, rálépett az utcán egy napozó macskára. És utána bocsánatot kért tőle. Esküszöm. A macska meg szívбай kapott, mert ő volt az, aki nem hiszi el, hogy egy kutya megbízható lehet. De hozzá kell tennem, olyan kutyám is volt, akinek nem hittem volna el mindezt. No, tehát aki kiérdemli a szabadságot, az nálam megkapja. Tudom, ez így nem valami demokratikus, hogy nem alanyi jogon megy, de

még mindig jobb, mint a kollektív büntetés. Mert mi más a póráz, ha nem büntetés. Szóval ezek a szabálydolgok... Nem erős oldalam. Például a közlekedés... Abban is... Izé. De még soha nem karamboloztam, és nem ütöttem el senkit. De úgy gondolom, párosul ehhez bennem egy fajta felelősségtudat, ami óva int attól, hogy olyan dolgokban szegjek szabályt, amikhez nem értek. Kivéve az irodalmat. Ott megszegek bármilyen szabályt, mert nem is nagyon ismerem őket, ugye. Na, ezt nem lehet olyan területen, ahol személyi sérülés történhet. De ezt mért is kérdezted? Ezt is kiolvastad valamelyik írásomból? Az nem jó, az ilyesmit titokban kell tartani.

Prózában kiemelt helyen áll az élményszerűség, életviteledben a derűt hangsúlyozod. Milyen élet értékes a saját megközelítésedben?

Hú, hát ezerféleképpen lehet egy élet értékes. Élhetsz másokért, az nagyon tiszteletreméltó, sőt, meg is halhatsz másokért, vagyis eldobhatod az életedet, hogy értékessé tedd. Aztán élhetsz a jó pillanatoknak, az is vállalható, ha nem mások kárára teszed. Élhetsz annak, hogy megtaláld az élet értelmét, ez is jó, csak éppen olyan, mint az örökmozgó megalkotása, de legalább jól elmegy vele az idő. Ezt amúgy inkább úgy mondanám, hogy a létezés értelmének megtalálása, mert az életnek nem kell, hogy értelme legyen, elég, ha élvezzük, az már talán maga a létezés értelme. Az élet. Vagy hogy is van ez... Szeretem azt gondolni, hogy a jó, boldog pillanatok gyűjtése a létezés értelme, akár magunk, akár mások számára, és hogy ezek a boldog pillanatok gyűlnek valahol a kozmoszban, és éltető energiává alakulnak, ami működteti ezt az egész szerkezetet, aminek az irányát, értelmét egyszer majd megtudjuk. De szerintem nincs értelme annak a kérdésnek, hogy milyen az értelmes élet. Mert ha a létezés értelmét nem tudjuk, márpedig halvány fogalmunk sincs róla, hogy is ítélnénk meg, hogy melyik élet értelmes. És hogy milyen szempontból. Tehát először meg kell tudnunk, mi a létezésünk értelme – ez ugye, zsákutca – és csak aztán tehetjük fel a kérdést: milyen az értelmes élet. *Egyszer leszálltak a Földre apró űrhajójukkal apró idegen lények. Egy golfpályán landoltak. Azért jöttek, hogy*

elmondják nekünk, embereknek, mi az élet értelme. De amikor éppen meg akarták ezt tenni, egy golfozó a golfütőjével kiloccsantotta az agyukat. Kurt Vonnegut tribute. (Akinak a nagyapja, akárcsak az enyém, építészmérnök volt és amatőr festő.) Lehet, hogy nincs is válasz, az élet értelme önmaga, vagyis a létezés értelme az élet, és ez a biológiai halmaz, amit alkotunk, és ahogy együtt működünk, ez már a filozófia csúcса, a pusztа hús, a matéria a végső válasz a szellem kérdésére, és nincs tovább. Jaj, hát én nem tudok ilyenekre válaszolni, nálam ezerszer okosabb emberek sem tudnak, de az igaz, hogy sokkal frappánsabb felvetéseik vannak az ügyben. De én csak egy regényíró vagyok. Egy mesélő, akinak, mint mondtam, nem kell életigazságokat előállítani, legfeljebb szállítani őket az életből. De az biztos, hogy élni kell. Annak főleg, aki írni akar az életről. Nyilván. Ennyit tudtam megfogalmazni egy dalban, úgy megy a refrénje, hogy

*Hát én azt mondom, éljünk!
Éljen, éljen az élet!
Én a halál torkából is kiöllelek téged
És ha egyszer mégis
Meghalnál, és én is
Legyünk példaképek,
Az élők csettintve mondják: na, ezek aztán éltek!*

Mert ugye, egyszer élünk. És kétszer nem.

Idén, 2022-ben éppen feléhez értünk a Lusicza István interjújában említett tíz évnek: a jövővel kapcsolatos elképzelésed kapcsán idézted Bereményi Géza szöveget: „Magamat láttam tíz év múlva itt / Hallottam ezt a mostani dal hangjait / S attól félttem, nehogy majd így legyen / Tíz év múlva ne ez a dal legyen”. Hogy látod, teljesült ez az elvárás benned, vagy jó úton haladsz ennek megvalósításában?

Na, tessék, Bereményi. Én mondtam előbb a nevét, stípi-stopi. Hát... Kettősség van bennem ez ügyben. Egyfelől úgy érzem, sok minden történik velem, és ez mindig is így volt. Vagyis jól megy az élet a lehetőségekhez képest, van ugye az embernek egy ketrece, ami ugyan nincs zárva, ma már ezt nem láncsal és lakattal oldja meg a világ, hanem a pénzzel, és azzal, hogy elzárja az átlagember elől a természeti forrásokat, elsősorban a kaját. Nincs lehetőség csak úgy vadászgatni, gyűjtögetni, de még megtermelni, tenyészteni sem valami ehető, mert már mindent kisajátított az a berendezkedés, ahogy élünk. Mindennek tulajdonosa van, aminek nem egy magánszemély, annak az állam. Vagy az egyház. De sohasem Isten. Érdekes, nem? Még horgászni sem szabad. Még a szabadon úszkáló hal is valakinek a tulajdona, aki pénzt kér tőlünk, ha meg akarjuk enni. Már nem is gondolunk bele, hogy ez micsoda képtelenség. Ha majd technikailag kivitelezhető lesz, a levegőt is pénzért adjuk egymásnak. Ez nem vicc, ez halál biztos. Tehát ha nem vagyunk eleve kőgazdagok, akkor dolgoznunk kell a kajáért, vagy egy magánszemélynek, vagy az államnak. A vállalkozás is egy ketrec, én is egyéni vállalkozó vagyok, de sokkal messzebb nem jutok vele. Tehát nem hagyhatjuk el végleg a ketrecünket, hogy szabadok legyünk, már amennyire azt megengedné a természet és az eredeti emberi lét, mert a természet illiberális, keményen odateszi a maga korlátait, és kompromisszumokra kényszerít. Mégis milyen jó lenne, ha ő lenne az egyetlen felsőbb hatalom felettünk. Na, de annyi változás azért van a rabszolgatartáshoz képest, hogy időnként elhagyhatjuk a ketreceinket, és belekóstolhatunk a vadak viszonylagos szabadságába. Persze a fogkefével, a bank- és tb kártyánkkal, újabb az okostelefonunkkal a zsebünkben. És tulajdonképpen ezek a napok a valódi életünk, illetve az, amiért érdemesnek érezzük élni, és vállalni a hétköznapi robotot. Meg az esték a családdal, ami szintén maga az élet. Nagyon kevés ember van, akinak

a munkája az élete. Valamivel több van, aki azt hazudja magának is, hogy a munkája az élete. A lényeg, hogy eseménydús és érdekes az életem, én legalábbis úgy látom, és élvezem is, hálás vagyok érte, vannak bizonyos eredményeim alkotóként, bizonyos sikereim is, szóval szerintem nem az van, mint tíz éve, és ennek semmi köze a pénzhez meg a vagyontárgyakhoz. De lehet, hogy azért látom így, mert sosem voltak elvárásaim az élettel kapcsolatban, mármint nem terveztem, hogy ilyen meg olyan magasabb szinten éljek, hogy ezt vagy azt el akarom érni. Ahogy élni szeretek, az a szint majdnem mindig megvolt, tehát nem volt hová tartanom. Persze mindig jó lett volna több pénz, az most is jó lenne, de valahogy az élet maga mindig megvolt. Szerencsés vagyok és sok segítséget kaptam. Inkább az van, hogy ledobni szeretnék dolgokat, nem pedig szerezni. Egy munkát, egy helyzetet, egy betegséget. Ahogy mások is. És hát voltak rázós dolgaim az elmúlt tíz évben is – ahogy másoknak is – magánéleti dolgok, amiket sajnálok, és amik életem végéig szűrni fogják a szívemet, de hát ez is az élet része. Ahogy a halál is. Na, azzal kapcsolatban nem változott az álláspontom: ellenzem. Woody Allen tribute.

Na, szóval egyfelől úgy érzem, nem ugyanaz van, mint tíz éve, mert ez is pont olyan klassz tíz év volt, mint bármelyik más, tehát tíz évnyi élménnyel gazdagabb vagyok. Másfelől meg úgy érzem, hogy mindig minden ugyanaz, és hogy nem is lehet másképp. A *Tíz év múlva* dal a hetvenes években született. Talán a végén. Akkor biztos nem gondolta Bereményi Géza, hogy lehet másképp is, és nem is állítja, hogy lehet. Ő arról beszél, hogy nagyon szeretné, ha másképp lenne. Akkor ez egy romantikus dal. Alighanem ő sem elérni akar valamit, hanem valaminek a végét várja. De mit tudom én. Ki tudja, ugye, mire gondol a költő. De nem is fontos, mire gondol. Az a fontos, hogy mi mire gondolunk, amikor hallgatjuk, olvassuk. Én erre. Hogy valaminek legyen már vége. Mert az élet amúgy rendben van, az nagyon jól megy magától is, csak vannak dolgok és mögöttük emberek, akik nem hagyják, hogy élvezzük. Na, azokat kell... Izé... Valamit csinálni velük. Elvenni tőlük a játékszereiket, mint egy rossz gyerektől.

Na, bocss, hogy ennyit beszélek, de te kérdeztél. Majd legközelebb meggondolod. Ez az egyik nagy hibám írásban is, hogy egyszerre mindent el akarok mondani. Mint egy kisgyerek, aki a szüleinek mesél el mindent, amit a világban lát. Mintha az olvasó nem tudná. Dehogynem tudja. Oké, egy jó részét máshogy tudja. Na, ez a lényeg: hogy miután elolvasta, amit írtam, alighanem azután is máshogy fogja tudni, de értesült róla, hogy valaki máshogy tudja, mint ő. Ez a fontos. Fontosabb, mint tudni, hogy sokan egyetértenek velünk. Mert, ugye, milyen könnyű hányni a szót megállás nélkül, ha senki nem szól közbe, mint például egy interjúban. Egy dalt még elszavalhatok a most készülő lemezemről? Hogy ne legyen olyan komoly a vége? Megígérem, idevág.

*Ez a dal könnyen lehet, hogy szar,
De lefogadom, mégis megoszlanak majd róla a vélemények
Mert veréb is lesz, amíg van lószar,
S a veréb a szart látja szépnek
És pont ez a lényeg*